

Ravelingen, Dodonaeus, Cruydt-boeck, 1644, : akelei

Schemegne oft Enckele Akeleyey.

Dobbel Akeleyey.

als

HET XXIII. CAPITEL.

Van de Akeleyen.

Ghedaente.

De Akeleyen hebben bladeren die van de Stinckende Gouwe ghelijck, maer nochtans een weynighsken ronder dan die, aen de kanten

HET XXIII. KAPITTEL.

Van akeleien. (*Aquilegia vulgaris*)

Gedaante.

De akeleien hebben bladeren die van de stinkende gouwe gelijk, maar nochtans wat ronder dan die en aan de kanten gekerfd of

ghekerft oft doorsneden, uyt den groenen wat blauwachtigh van verwen; de welcke gheen sap van haer en gheven als sy ghequetst oft ghewreven worden: waer in sy van de bladeren van Stinckende Gouwe verschillen, die geel sap hebben. Den steel is anderhalven voet hoogh, dun, roodachtigh ende wat hayrigh oft ruygh; uyt de zijden van de welcke sommige uytchietselen oft sijd-tacken spruyten, elck een bloeme draghende, ghemaect van vijf afhanghende holle horenkens oft steertkens, met noch vijf tusschen beyden loopende, ende nae boven waerts opgherechte kleyne bladerkens; te weten, wanneer dese bloemen enckel zijn: want de dubbele bloemen zijn van seer vele horenkens by een vergadert. Dese bloemen zijn somtijds blauw, somtijds uyt den rooden purpurachtigh oft peersch, somtijds wit, oft uyt den witten wat nae den peerschen oft purpurachtighen treckende: somtijds zijn sy oock met verscheyden verwen gheciert, te weten blauw met den witten ghemenght, oft gheschakiert: uyt het midden van dese bloemen spruyten sommige draeykens, waer van ettelijcke nopkens oft kleyne tootkens afhanghen. Nae elcke bloeme volgen vijf hauwkens, in de welcke kleyne swart blinkend saet besloten leydt: de wortelen zijn dick ende grof, geveselt, vele iaeren overblijvende.

Plaetse.

Dese bloemen worden veel gheoeffent ende onder-houden in de hoven soo wel van Vranckrijk [274] als van Nederduytschlandt: dan in Hooghduytschlandt ende oock wel elders wassen sy van selfs in 't wilt, op de opene ende wel ter sonne staende heuvelkens oft berghskens ende oock op de bosachtighe berghen, ende in vette weyen oft beemden.

Tijdt.

De Akeleyen bloeyen meest in Mey ende Braeckmaendt.

Naemen.

De nieuwe Cruydt-beschrijvers hebben dit cruydt Aquileia ende Aquilina gheheeten op 't Latijnsch; dan hier te lande noemtmen 't Akeleyen; in Hooghduytschlandt Agley ende Ageley; in Vranckrijk Ancoiles oft Ancolye. De ghemeynste soorte van dit cruydt met enckele bloemen magh Enckel Akeleyen ghenoomt worden, in 't Latijn Aquileia flore simplici: de andere noemtmen Dobbel

doorsneden en uit het groene wat blauwachtig van kleur die geen sap van zich geven als ze gekwetst of gewreven worden waarin ze van de bladeren van stinkende gouwe verschillen die geel sap hebben. De steel is vijf en veertig cm hoog, dun, roodachtig en wat harig of ruig, uit de zijden er van spruiten sommige scheuten of zijtakken die elk een bloem dragen en gemaakt zijn van vijf afhangende holle horentjes of staartjes met noch vijf daartussen lopende en naar boven opgerichte kleine blaadjes, te weten wanneer deze bloemen enkel zijn, want de dubbele bloemen zijn van zeer vele horentjes bijeen verzameld. Deze bloemen zijn soms blauw, soms uit het rode purperachtig of paars, soms wit of trekken uit het witte wat naar het paarse of purperachtige, soms zijn ze ook met verschillende kleuren versierd, te weten blauw met wit gemengd of geschakeerd en uit het midden van deze bloemen spruiten sommige draadjes waarvan ettelijke nopjes of kleine tandjes afhangen. Na elke bloem volgen vijf hauwtjes waarin klein zwart blinkend zaad besloten ligt, de wortels zijn dik en grof, gevezeld die vele jaren over blijven.

Plaats.

Deze bloemen worden veel geteeld en onderhouden in de hoven zowel van Frankrijk [274] als van Nederduitsland, dan in Hoogduitsland en ook wel elders groeien ze vanzelf in het wild op de open en goed ter zon staande heuveltjes of bergjes en ook op de bosachtige bergen en in vette weiden of beemden.

Tijd.

De akeleien bloeien meest in mei en juni.

Namen.

De nieuwe kruidbeschrijvers hebben dit kruid Aquileia en Aquilina genoemd op het Latijns, dan hier te lande noemt men het akeleyen, in Hoogduitsland Agley en Ageley, in Frankrijk ancoiles of ancolye. De gewoonste soort van dit kruid met enkele bloemen mag enkele akeleien genoemd worden, in het Latijn Aquileia flore simplici en de andere noemt men dubbele akeleien, in het

Akeleyen; in 't Latijn Aquileia flore multiplici.

Aerd, Kracht ende Werckinghe.

Wat krachten dit ghewas magh hebben, en is noch niet ghenoeghsaem bekent oft versocht; ghemerckt dat het hedensdaeghs nerghens om ghesaeyt ende onder-houden wordt, dan om de hoven te vercierē, ende om daer kranssen, tuylkens ende meyen af te maken. Dan Hieronymus Tragus schrijft daer van, dat het saet van de Akeleyen 't ghewicht van een draghme, oft vierendeel loots, met een weynighsken oft een halve scrupel saffraen in wijn ghedroncken, seer nut is om in de verstoptheydt van de Lever te ontdoen, ende de Geelsucht te ghenesen; maer die dat inghenomen heeft, moet seer wel ghedeckt ende warm ghehouden worden, tot dat hy wel sterckelijck sweet.

Sommighe willen de Akeleyen de krachten van Aegilops toeschrijven: ander houdense in alles soo krachtigh als de Groote Santorie oft Centaurium maius; maer sy zijn daer in seer bedroghen: want de meyninghe schijnt teghen alle reden te strijden.

BIIVOEGHSEL.

Dese schoone bloemen zijn van Dodoneus met korte woorden beschreven gheweest: maer nochtans en vindtmen hedensdaeghs in de hoven van de lief-hebbers hier te lande gheen ander bloeme die meer verscheyden van verwe ende van ghedaente is dan dese; sulcks dat sy alleene machtigh is om eenen hof te vercierē: want men kan bijnae gheen verwe bedencken diemen in dese bloeme niet en vindt, uytghesondert alleen de geele: men vindtse met enckel ende dobbel bloemen, blauw, purpur, rootachtigh, incarnaet ende lijfverwigh, ghespickelt, verstorven wit, sneeuwit oft peersch, oft heel peersche horenkens hebbende, voordts heel wit, oft heel peersch met witte horenkens: de witte zijn oock gheplackt, sommighe met dweersche, sommighe met breede ende langhe, kleynder oft groter placken. Somtijds zijn sy heel groot, breed ende dobbel, de ghedaente van lobben hebbende, andere ghelijcken roosen, andere hebben omgekeerde bladeren, andere hebben een bastaert vergaende groene verwe: sy veranderen oock dickwijls de verwe ende gedaente, ende worden bleeck groen oft verschietende van verwen, oft groen met wat roots ghemenght, oft hebben drijderhande verwen in een bloeme, oft

Latijn Aquileia flore multiplici.

Aard, kracht en werking.

Welke krachten dit gewas mag hebben is noch niet genoeg bekend of onderzocht, gemerkt dat het tegenwoordig nergens om gezaaid en onderhouden wordt dan om de hoven te versieren en om er kransen, tuijtes en meien van te maken. Dan Hieronymus Tragus schrijft dat het zaad van de akeleien het gewicht van een drachme of vierendeel lood met wat of een halve scrupel saffraan in wijn gedronken zeer nuttig is om in de verstopping van de lever op te lossen en de geelzucht te genezen, maar die dat ingenomen heeft moet zeer goed gedekt en warm gehouden worden totdat hij goed sterk zweet.

Sommige willen de akeleien de krachten van Aegilops toeschrijven, ander houden ze in alles zo krachtig als de grote santorie of Centaurium majus, maar ze zijn daarin zeer bedrogen want de mening schijnt tegen alle reden te strijden.

BIJVOEGING.

Deze mooie bloemen zijn van Dodoneus met korte woorden beschreven geweest, maar nochtans vindt men tegenwoordig in de hoven van de liefhebbers hier te lande geen andere bloem die meer verschillend van kleur en van gedaante is dan deze zodat ze alleen machtig is om een hof te versieren want men kan bijna geen kleur bedenken die men niet in deze bloem vindt, uitgezonderd alleen de gele, men vindt ze met enkele en dubbele bloemen, blauw, purper, roodachtig, inkarnaat en vleeskleurig, gespikkeld, verstorven wit, sneeuwit of paars of heel paarse horentjes hebben en voorts heel wit of heel paars met witte horentjes, de witte zijn ook geplekt en sommige met dwarse, sommige met brede en lange, kleiner of groter plekken. Soms zijn ze heel groot, breed en dubbel die de gedaante van lobben hebben en andere lijken op rozen, andere hebben omgekeerde bladeren, andere hebben een bastaard vergaende groene kleur en ze veranderen ook dikwijls de kleur en gedaante en worden bleek groen of verschieten van kleuren of groen met wat roods gemengd of hebben drie kleuren in een bloem of verschillende bloemen op een steel, te weten wit, purper en blauw, ze krijgen ook soms de gedaante van dubbele Nigella of Nardus.

verscheyden bloemen op eenen steel, te weten wit, purpur ende blauw: sy krijghen oock somtijds de ghedaente van Dobbels Nigelle oft Nardus. Sommige zijn de heele dubbele witte bloem door met kleyne bleek-peersche stickelkens bespreyt, soo wel langhs de uysterste bladeren, als door alle de horekens.

De bladeren van Akeleyen zijn dun ende niet ghelijvigh, oft sappigh, maer droogh ende glat, blinckende, de bladeren van Holwortel alsoo wel gelijkende als die van de Stinckende Gouwe; eerst uyt-spruytende voor dat sy heel open gaen, zijn aen d' eene sijde peersch, aen d' ander wit, in sonderheydt die ter aerdenwaerts geboghen zijn. Somtijds zijn de heele wiecken der bladeren alsoo verscheyden gheverwt, selfs als het cruydt groot wordt. De steelkens van de bloemen zijn omghekromt als de Ridder-sporen. De hauwkens wassen vast by een. Het saet is somtijds swart, blinckende, het ghemeyn wat ghelijck, somtijds heel groen, wat kleynder, min glinsterende. Dese veranderinghe is in een saet-hoofdt, doch niet in een horenken. Beyde ghesaeyt, dragen heel peersche oft heel sneeuwitte bloemen.

De verscheydentheydt van de Akeleyen wordt van Lobel in dese naevolghende gheslachten begrepen. 1. Ghemeyne oft Blauwe Akeleyen, in 't Latijn Aquileia oft Aquilina flore caeruleo. 2. Roode Akeleyen, dat is Aquileia flore rubro. 3. Dobbels Akeleyen met bloemen van verscheyden verwen, Aquileia flore variegato duplici. 4. Dobbels averrechte ghespickelde Akeleyen, Aquileia flore inverso variegato. 5. Dobbels Blauwe Akeleyen. 6. Dobbels averrechte Akeleyen met witte bloemen, die niet en verschillen van de ander, dan dat de bloemen averrechts staen. 7. Groene onwettelijke Akeleyen, in 't Latijn Aquilegia degener. Andere voeghen daer by, Aquilegia alba, Aq.carnei coloris, Aq.albo-caerulea, ende meer andere te langhe te verhaelen, ende boven eenighsins vermaent.

Roos-Akeleyen zijn van Clusius beschreven, ende van hem eerst ghesien te Leyden in den hof van den edelen seer gheleerden Joncker Jan van Hogelande; ende van hem Aquilina pleno roseo flore gheheeten. De bloemen van dit ghewas zijn van ghedaente een dobbel Roose eenighsins ghelijck, open staende, ende van platte ghesnippelde bladerkens ghemaect, van neghen oft thien laghen geschicktelyck op malkanderen ligghende als rooskens oft dicke lobben vergadert: in 't midden van de welcke

Sommige zijn de hele dubbele witte bloem door met kleine bleekpaarse spikkeltjes besproeid en zowel langs de uiterste bladeren, als door alle de horentjes.

De bladeren van akeleien zijn dun en niet stevig of sappig, maar droog en glad, blinkend en lijken zo op de bladeren van holwortel als op die van de stinkende gouwe en eerst spruiten ze uit voordat ze geheel open gaan en zijn aan de ene zijde paars en aan de ander wit en vooral die ter aarden gebogen zijn. Soms zijn de hele wieken van de bladeren alsoo verschillend gekleurd en zelfs als het kruid groot wordt. De steeltjes van de bloemen zijn omgekromd als de riddersporen. De hauwtjes groeien vast bijeen. Het zaad is soms zwart, blinkend en lijkt wat op het gewone, soms heel groen, wat kleiner en glinstert minder. Deze verandering is in een zaadhoofd, doch niet in een horentje. Beide gezaaid dragen heel paarse of heel sneeuwitte bloemen.

De verschillen van de akeleien wordt van Lobel in deze navolgende geslachten begrepen.

(Aquilegia vulgaris) 1. Gewone of blauwe akeleien, in het Latijn Aquileia of Aquilina flore caeruleo. 2. Rode akeleien, dat is Aquileia flore rubro. 3. Dubbele akeleien met bloemen van verschillende kleuren, Aquileia flore variegato duplici. 4. Dubbele averrechte gespickelde akeleien, Aquileia flore inverso variegato. 5. Dubbele blauwe akeleien. 6. Dubbele averrechte akeleien met witte bloemen die niet verschillen van de ander dan dat de bloemen omgekeerd staan. 7. Groene onwettige akeleien, in het Latijn Aquilegia degener. Andere voegen daarbij Aquilegia alba, Aquilegia carnei coloris, Aquilegia albo-caerulea en meer andere te lang om te verhalen en boven enigszins vermaand zijn.

Roosakeleien zijn van Clusius beschreven en van hem eerst gezien te Leiden in de hof van de edele zeer geleerde jonker Jan van Hogelande en van hem Aquilina pleno roseo flore genoemd. De bloemen van dit gewas zijn van gedaente een dubbele roos enigszins gelijk en staan open en zijn van platte gesnipperde blaadjes gemaakt en van negen of tien lagen die regelmatig op elkaar liggen als roosjes of dikke lobben verzameld waar in het midden sommige

sommighe draeykens met horenkens voortd komen, die daer nae vol van swart blinkende klaer saet worden; als men in de andere soorten siet: somtijds hebben sy kromme horenkens in 't midden van de bloemen, rondomme met platte bladerkens omringhelt: sy zijn ghemeynlijk blauw, root, wit, lijfverwigh, aschverwigh, ende purpurverwigh, somtijts oock van meer ander verwen, langh om te verhalen. Men soudese Aquilina degener moghen heeten, om dat de bloemen plat zijn ende niet van horenkens oft kromme trompettekens ghemaect. Doch men salse beter Roos-Akeleyen heeten, al is 't dat de bloem-bladeren geschicktelijker ghevoeght zijn dan in de dobbel Roosen.

Ander onwettelijke Roose Akeleyen, van den selven Clusius Aquilina degener gheenoemt, is bijnae als die van Lobel: want sy ghelijckt een kleyne Roose, te weten heel groen, oft uyt den groenen peerschachtigh. Dan sulcke miswassen zijn niet wel noodigh om beschreven te worden. Sterre-Akeleyen, in 't Latijn Aquilegia stellata caeruleoviolacea, anders Aquilegia rosea stellata, zijn medesoorten van de voorgaende Roos-Akeleyen, van saet voortd-gh gekomen, met blauwe ghesnippelde sterrewijs ghevoegde bloemen. Dese zijn somtijds heel dobbel; somtijds bijnae enkel, met scherper oft botter eynden, ende soo een sterre ghelijckende.

Naemen.

Sommighe noemen dit cruydt in 't Hooghduytsch oock wel Tyriacks-kraut; andere noemen 't Pothos van de ouders, ander Lenontostome, ander Leo herba, ander Iovis Flos oft Dios anthos, onder de welcke Dalecampus schijnt te wesen. De Italiaenen noemen 't Celidonia niezana, oft Celidonia salvatica, in 't Latijn Chelidonia media, al ofmen Middel oft Wilde Chelidonia seyde: ende den seer gheleerden Hadrianus Junius houdt het vastelijck voor een medesoort van Chelidonia oft Stinckende Gouwe, ende heetse Lituaris, nae de trompets ghewijse bloemen. Het wordt niet alleen Aquilegia, maer oock Cantabrica gheheeten, ende Columbina (soo dat in Enghelandt oock gheenoemt wordt) om dat de bloemen van verwen de Duyven-halsen wat schijnen te ghelijcken. Fabius Columna houdt datter het Isopyrum van Dioscorides is.

Kracht ende Werckinghe.

draadjes met horentjes voortkomen die daarna vol van zwart blinkend helder zaad worden zoals men in de andere soorten ziet, soms hebben ze kromme horentjes in het midden van de bloemen en zijn rondom met platte blaadjes omringd en ze zijn gewoonlijk blauw, rood, wit, vleeskleurig, askleurig en purperkleurig, soms ook van meer andere kleuren, te lang om te verhalen. Men zou deze Aquilina degener mogen noemen omdat de bloemen plat zijn en niet van horentjes of kromme trompetjes gemaakt zijn. Doch men zal ze beter roosakeleien noemen al is het dat de bloembladeren regelmatig gevoegd zijn dan in de dubbele rozen.

Andere onwettige rozenakeleien zijn van dezelfde Clusius Aquilina degener genoemd en is bijna als die van Lobel want ze lijkt op een kleine roos, te weten heel groen of uit de groene paarsachtig. Dan zulke miswassen zijn niet nodig om beschreven te worden.

(Aquilegia stellata) Sterakeleien, in het Latijn Aquilegia stellata caeruleoviolacea, anders Aquilegia rosea stellata zijn medesoorten van de voorgaende rozenakeleien en van zaad voortgekomen met blauwe gesnipperde stervormige gevoegde bloemen. Deze zijn soms heel dubbel en soms bijna enkel met scherpere of bottere einden en zo een ster gelijk.

Namen.

Sommige noemen dit kruid in het Hoogduits ool wel Tyriacks-kraut; andere noemen het Pothos van de ouders, andere Lenontostome, andere Leo herba, andere Jovis Flos of Dios anthos waaronder Dalecampus schijnt te wesen. De Italianen noemen het celidonia niezana of celidonia salvatica, in het Latijn Chelidonia media als of men midden of wilde Chelidonia zei en de zeer geleerde Hadrianus Junius houdt het vast voor een medesoort van Chelidonia of stinkende gouwe en noemt ze Lituaris naar de trompetvormige bloemen. Het wordt niet alleen Aquilegia, maar ook Cantabrica genoemd en Columbina (zodat in Engeland ook genoemd wordt) omdat de bloemen van kleur wat op de duivenhalzen schijnen te lijken. Fabius Columna houdt dat het de Isopyrum van Dioscorides is.

De Akeleyen worden van sommige ghehouden voor middel-matighlijcken warm ende vochtigh; ende wat verteerende van krachten. In Spaegnien plegen de gene die met den steen in de Nieren gequelt zijn een stuckskens van de wortel van Akeleye des morghens te knauwen, en vinden daer bate in.

Andere prijzen den wijn daer dit gheheele cruydt met de wortelen in ghesoden is gheweest met wat amber, teghen de aelmachtigheyt oft slappigheyt der leden.

Het saet van Akeleyen in suycker ghedaen oft gheconfijt als banket-suycker, wordt in de verstoptheydt van de galblase ende van de lever ghepresen, ende oock teghen de swijminghe ende draeyinge des hoofts. Dit saet is een weynigh t' samentreckende van smaek, ende wordt daerom oock ghebruyckt tegen den brandt ende sweerkens van de keele, ende aessem-ader.

De wortel in wijn ghesoden ende ghedroncken, gheneest de ghescheurtheydt, ende is goet den ghenen die ghekrompen oft in een ghetrocken leden oft zenuwen hebben: is oock goet de enghborstighe ende watersuchtighe menschen. De selve wortel gheneest alle onghesteltheydt des bloedts, ende is goet teghen alle inwendighe gebreken des lichaems. Als daer kortse by is, maghen dese wortel in water sieden, ende daer wat suycker by doen.

Het water ghedistilleert van Akeley bloemen, is goet in de selve ghebreken, ende versterckt het hert, als iemandt in onmacht ghevallen is, ende gheneest de inwendighe zeeren oft sweeren des lichaems: ende versoet alle innerlijcken pijnen oft smerten: ende boven dien verdrijft alle vergift datmen in 't lichaam soude moghen ghenomen hebben.

Het sap van de bladeren ende van de bloemen van de Akeleyen gheneest de wonden: 't welck hier uyt merckelijck ghenoech blijcken kan (soo den hoogh-gheleerden Castor Durante in sijnen Italiaenschen Cruydt-boeck betoont) dat desen wortel met stucken vleesch ghesoden zijnde, de selve wederom aen een hecht ende vergadert, al oft het maer een stuck en waer: ghelijck men aen de wortelen van Wechbre ende haer medesoorten, ende aen de Wael-wortel oock pleeghe te sien.

Dit cruydt oft de wortel daer van, by eenen pessaris ghedaen om vanonder in te steken, verweckt de maendtstonden van de vrouwen, ende iaeght uyt de doode vrucht.

'T sap oft het water van dit cruydt van buyten

Kracht en werking.

De akeleien worden van sommige gehouden voor middelmatig warm en vochtig en wat verterend van krachten.

In Spanje plegen diegene die met de steen in de nieren gekweld zijn een stukje van de wortel van akelei 's morgens te kauwen en vinden daar baat in.

Andere prijzen de wijn daer dit gehele kruid met de wortels in gekookt is geweest met wat amber tegen de onmacht op slappe van de leden.

Het zaad van akeleien in suiker gedaan of gekonfijt als banketsuiker wordt in de verstopping van de galblaas en van de lever geprezen en oock tegen de bezwijming en draaiing van het hoofd. Dit zaad is wat tezamen trekkend van smaak en wordt daarom ook gebruikt tegen de brand en zweertjes van de keel en ademader.

De wortel in wijn gekookt en gedroncken geneest de breuken en is goed diegene die gekrompen of ineen getrokken leden of zenuwen hebben en is oock goed de benauwde en waterzuchtighe mensen. Dezelfde wortel geneest alle ongesteldheid van het bloed en is goed tegen alle inwendighe gebreken van het lichaam. Als er koorts bij is mag men deze wortel in water koken en daar wat suiker bij doen.

Het water gedistilleerd van akeleibloemen is goed in dezelfde gebreken en versterkt het hart als iemand in onmacht gevallen is en geneest de inwendighe zeren of zweren van het lichaam en verzoet alle innerlijke pijnen of smarten en bovendien verdrijft alle vergift dat men in het lichaam genomen zou mogen hebben.

Het sap van de bladeren en van de bloemen van de akeleien geneest de wonden wat hieruit merkelijk genoeg blijken kan (zo de hooggeleerde Castor Durante in zijn Italiaanse kruidboek aantoonde) dat deze wortel met stukken vlees gekookt die wederom aaneen hecht en verzamelt al of het maar een stuk is zoals men aan de wortels van weegbree en haar medesoorten en aan de waalwortel ook plag te zien.

Dit kruid of de wortel er van bij een pessarium gedaan om vanonder in te steken verwekt de maandstonden van de vrouwen en jaagt uit de dode vrucht.

Het sap of het water van dit kruid van buiten opgelegd of nat gebruikt laat alle zinkingen en

op gheleyt oft nettende ghebruyckt, doet alle sinckinghen ende katarren ophouden, ende versoet den hoofdt-sweer.

Teghen de onsuyverheydt ende rappigheydt ende schelferinghen des hoofds ghebruyckt men seer nuttelijck het sap van dit cruydt, met azijn vermenght, als men dat hoofdt eerst met sout water gewassen heeft.

'T selve sap op de ooghen ghestreken, doet de schemelinghen van dien verdwijnen; in de ooren ghedruct, gheneest de smerte van dien, ende doodet de wormen ende vloeyen.

Het selve sap in de neusgaten ghegoten, oft den mondt daer mede ghespoelt, gheneest de zeeren ende loopende gaten die binnen den mondt zijn. Men vindt naus een ander bequaemer middel om de schorfftheyt ende onsuyverheydt des huyts te ghenesen, dan dit selve sap, oft den witten wijn daer dese wortelen in ghesoden is gheweest, als men de huyt daer mede wascht, ende daer doeckskens op leght die in dat selve sap, wijn oft ghesoden water ghenat oft vocht ghemaect zijn. [275]

Den Hoogh-gheleerden Doctoer Fransoys Rapard, Medicijn te Brugghe, heeft aen Clusius gheschreven, dat het saet van de ghemeyne Akeleyen kleyn ghestooten zijnde, ende met wijn te drincken ghegheven, de vrouwen die in arbeydt gaen, ende niet wel tot baren komen en kunnen, seer bequaem ende behulpelijck is; wel verstaende, dat men indien den eersten dronck niet en helpt, dat selfde noch eens hergae, ende dat noch eens te drincken gheve.

Het selve saet tot een kleyn poederken ghebroght ende ingenomen zijnde, wordt seer ghepresen in de Peste ende Maselen.

Lobel schrijft, dat het selve saet van de ghemeyne ende slechte vrouwen veel ghebruyckt wordt om de sproeten ende vlekken des aensicht te verdrijven.

Indien dit cruydt het selve is dat Dioscorides Isopyron oft Phasiolon noemt (van welke meyninghe Fabius Columna is, ende Clusius en is daer niet seer vreemt van) soo is dit saet, 't welck dat van Melanthium van smaek niet onghelijck en is, seer nut teghen alle de ghebreken van de borst, teghen den hoest, als men dat met honigh-water in drinckt: is oock seer goet den leversuchtigen, ende die bloetd spuwen oft braecken.

Hadrianus Junius versekert, dat de Akeleyen van krachten alsoo wel als van ghedaente de Stinckende Gouwe ghelijcken.

katarren ophouden en verzoet de hoofdpijn.

Tegen de onzuiverheid en schurft en schilfers van het hoofd gebruikt men zeer nuttig het sap van dit kruid dat met azijn vermengd is als men dat hoofd eerst met zout water gewassen heeft. Hetzelfde sap op de ogen gestreken laat de schemering er van verdwijnen en in de oren gedruppeld geneest de smart er van en doodt de wormen en vlooiën.

Hetzelfde sap in de neusgaten gegoten of de mond daarmee gespoeld geneest de zeren en lopende gaten die binnen de mond zijn.

Men vindt nauwelijks een ander beter middel om de schurft en onzuiverheid van de huid te genezen dan dit sap of de witte wijn daar deze wortels in gekookt zijn geweest als men de huid daarmee wast en er doekjes op legt die in dat sap, wijn of gekookte water nat of vochtig gemaakt zijn. [275]

De hooggeleerde doctor Fransoys Rapard, dokter te Brugge, heeft aan Clusius geschreven dat het zaad van de gewone akeleien die klein gestampt zijn en met wijn te drinken gegeven de vrouwen die in arbeid gaan en niet goed tot baren komen kunnen zeer geschikt en behulpzaam is, wel verstaende dat men indien de eerste dronk niet helpt dat noch eens doet en dat noch eens te drinken geeft.

Hetzelfde zaad tot een klein poedertje gebracht en ingenomen wordt zeer geprezen in de pest en mazelen.

Lobel schrijft dat hetzelfde zaad van de gewone en slechte vrouwen veel gebruikt wordt om de sproeten en vlekken van het aanzicht te verdrijven.

Indien dit kruid hetzelfde is dat Dioscorides Isopyron of Phasiolon noemt (van welke mening Fabius Columna is en Clusius is er niet zeer vreemd van) zo is dit zaad dat van Melanthium van smaak gelijk en zeer nuttig tegen alle gebreken van de borst en tegen de hoest als men dat met honingwater opdrinkt en is ook zeer goed de leverzuchtigen en die bloedspuwen of braken.

Hadrianus Junius verzekert dat de akeleien van krachten alzo wel als van gedaante op de stinkende gouwe lijken.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>